

абвеяла снегам); *абсыпацца* ‘абваліцца, разваліцца, апасці’ (лісце *абсыпалася* з дрэў) – ‘пакрыцца мноствам чаго-небудзь’ (неба *абсыпалася* зоркамі) і інш.

Прыведзеныя прыклады рэалізуюць апазіцыю значэнняў дзеясловаў ‘ажыццявіць дзеянне, накіраванае на выдаленне чаго-небудзь з паверхні’ – «’ажыццявіць дзеянне, накіраванае на даданне чаго-небудзь на паверхню’.

У трэцюю групу можна ўключыць дзеясловы, у якіх прыстаўка *аб-* (*аба*) мае проціпастаўленне па семам ‘**станоўчы вынік**’ – ‘**адмоўны вынік**’: *аблажыць* ‘упрыгожваючы, пакрыць паверхню чаго-небудзь чым-небудзь; абліцаваць’ (*аблажыць кафляй*) – ‘груба аблаяць’ (*аблажыць моцным словам*); *абнасіцца* ‘знасіць, прывесці да непрыгоднасці ўсё адзенне, увесць абутак’ (*абнасіцца за гады вучобы*) – ‘зрабіцца зручным, звычайным у выніку нашэння’ (*боты абнасіліся, не ціснуць*); *абрабіць* ‘апрацаваць, дагледзець, прывесці ў парадак’ (*абрабіць каштоўны камень*) – ‘запэцкаць’ (*абрабіць кашулю*) і інш.

У дадзеных выпадках прэфікс *аб-* (*аба-*) надае дзеясловам значэнні ‘ажыццявіць дзеянне са станоўчым / стваральным вынікам’ – ‘ажыццявіць дзеянне з адмоўным / разбуральным вынікам’.

Аднак тут энантыясемія прыстаўкі звязана не толькі з семай выніковасці дзеяння, але і з семай ацэнкі. Напрыклад, *абгавырыць пытанне* можна трактаваць як ‘абмеркаваць праблему і знайсці рашэнне, вызначыць далейшы напрамак дзеянняў’, што прыводзіць да ўзнікнення станоўчай ацэнкі. А словазлучэнне *ўсіх у вёсцы абгаварыла*, якое разумеецца як ‘нанесла шкоду рэпутацыі, выказаўшыся негатыўна пра ўсіх’, аб’екту наносіцца урон, з прычыны чаго ўзнікае сема адмоўнай ацэнкі.

Такім чынам, энантыямарфема *аб-* (*аба-*) выказвае антанімічныя значэнні, звязаныя з накіраванасцю дзеяння, з выніковасцю дзеяння і з ацэнкай дзеяння.

А. А. Салавей

ПРАБЛЕМА СУАДНОСІН ПАНЯЦЦЯЎ ІСЦІНАСЦІ І ВЕРАГОДНАСЦІ: ЛІНГВІСТЫЧНЫ АСПЕКТ

У навуковай літаратуры верагоднасць часта разглядаецца як сінонім ісцінасці. Аднак дэтальны аналіз дадзеных паняццяў ілюструе антаганістычнасць іх карэляцыі. Верагоднасць трактуецца ў слоўніках як форма існавання ісціны, абгрунтаваная якім-небудзь спосабам (эксперыментам, лагічным доказам); абгрунтаванасць, доказнасць, бяспрэчнасць ведання; суджэнне, у якім выражаецца абгрунтаванае веданне; веданне, ісцінасць якога ўстаноўлена; перакананне, заснаванае на веданні, пры выключэнні сумнення. Верагоднасць можа быць суб’ектыўнай (у веры), аб’ектыўнай (у навуцы), непасрэднай (пры ўласным успрыманні), лагічнай (праз мысленне).

У прыведзеных дэфініцыях прасочваецца карэляцыя паміж верагоднасцю і ісцінасцю як абстрактная / ідэальная, канкрэтная / рэальная ўстаноўленая адпаведна. Ісцінасць – неабходная ўмова, вынікам якой з’яўляецца верагоднасць.

Ісцінасць – лагічная катэгорыя, не карэліруемая з прагматычнымі фактарамі, асноўнымі ўласцівасцямі якой з’яўляюцца інварыянтнасць (функцыя ісціны – звесці множнасць да адзінкасці), незалежнасць ад суб’екта пазнання і маўлення. Верагоднасць – прагматычная катэгорыя, абумоўленая наяўнасцю суб’екта ісціны ў камунікацыі. Н. М. Панчанка сцвярджае, што «асноўныя ўласцівасці верагоднасці – варыятыўнасць (што з’яўляецца бяспрэчна верагодным для аднаго суб’екта, можа быць недастаткова верагодным для іншага), залежнасць ад суб’екта пазнання і маўлення».

Ісцінасць – не градуіравана, верагоднасць – ступеньчатая, градуіраваная катэгорыя (нізкая – сярэдняя – высокая ступень верагоднасці), якая адлюстроўвае колькасны паказчык інфармацыі суб’екта, акрамя прапорцыі праўдзівасць / непраўдзівасць.

Відавочна, што лексема *верагоднасць* з’яўляецца словаўтваральна матываванай: *вера* + *годнасць* (прыгодны, варты веры). Словаўтваральны аналіз дазваляе нам сцвярджаць, што адным з кампанентнаў верагоднасці з’яўляецца вера.

У сваім жыцці чалавек не можа кіравацца толькі веданнем, у гэтым выпадку жыццё спынілася б. Адпраўляючыся ў падарожжа, мы верым, што вернемся, але гэта мы не ведаем. Гаспадар сее насенне, ці ведае ён дакладна, што будзе ўраджай? Ён верыць у гэта. Вера – рухавік жыцця, які суправаджае чалавека з ранняга дзяцінства. У семантыцы лексемы *вера* вылучаюцца ядзерныя семы ‘давяраць’ / ‘спадзявацца на каго-небудзь’ і ‘прызнаваць за ісціну’, што дэманструе ўзаемасувязь паняццяў *вера*, *давер*, *ісціна*. Давер выступае адным з базавых фактараў эфектыўнасці камунікацыі. Прэзумпцыя даверу характэрна для стандартнай камунікатыўнай сітуацыі. На думку Т. П. Скрыпкінай, «у кожным акце зносін заўсёды прысутнічае пэўная колькасць або мера даверу».

Ісціна можа існаваць аўтаномна і незалежна ад суб’екта пазнання і маўлення, субстытутам ісціны ў камунікацыі выступае праўда, якая залежыць ад адрасанта. Па справядлівай заўвазе В. І. Шахоўскага, «людзі думаюць, што яны маюць зносіны адзін з адным на ўзроўні праўды, якая ў кожнага з іх розная, свая. У маўленчых актах існуе апазіцыя твая праўда – мая праўда». Ісціна суадносіцца са сферай рэлігіі і рацыянальных ведаў і не ўлічвае ўзаемадзеянне адрасанта і адраста ў працэсе камунікацыі. Як сцвярджае Г. І. Кустава, «ісціна ў жыццёвых сітуацыях амаль не фігуруе, праўда належыць да сферы паўсядзённага чалавечага жыцця, яе сувязь з жывой камунікацыяй дазваляе прысвоіць ёй статус жыццёвага варыянту ісціны». Семантыка праўды ўключае элемент суб’ектыўнасці, змяшчае адносіны адрасанта да інфармацыі.

Складнікамі верагоднасці як суб’ектыўнай катэгорыі мэтазгодна лічыць праўдзівасць (аналаг ісцінасці) і праўдападобнасць (імавернасць). Імавернасць адлюстроўвае магчымую адпаведнасць рэчаіснасці, падобнасць на праўду, карэлюе з верай і генетычна звязана са стараславянскім *имоверный* ‘імаверны’, утворанага ад *имаѣи веру* ‘мець веру’. Мець веру значыць быць заснаваным на веры, імавернае выказванне – выказванне, заснаванае на веры. Аднак быць верагодным (заслугоўваць давер, быць вартым веры адрасата) адрозніваецца ад быць імаверным (мець веру, быць заснаваным на веры адрасанта) з пазіцыі камунікантаў. Імавернасць – шлях да верагоднасці. З пазіцыі адрасанта верагоднасць звязана з паняццямі *шчырасць* (экстралінгвістычная ўстаноўка на верагоднасць), *веданне, вера, меркаванне* (лінгвістычная ўстаноўка на верагоднасць). З пазіцыі адрасата верагоднасць – вынік даверу атрыманай інфармацыі, абумоўлены экстралінгвістычнымі (рэпутацыя, аўтарытэт адрасанта) і лінгвістычнымі фактарамі (кваліфікацыя выказвання як ведання, веры, меркавання з дапамогай моўных сродкаў).

Беларускаму тэрміну *верагоднасць* адпавядае англійскі *credibility*, этымалагічны аналіз якога дазваляе сцвярджаць, што дадзенае слова прыйшло з лацінскай мовы са значэннем ‘worthy to be believed’ (‘годны, варты верыць’).

Такім чынам, у выніку лінгвістычнага даследавання праблемы карэляцыі ісцінасці і верагоднасці было ўстаноўлена, што дадзеныя паняцці з’яўляюцца блізкімі, але не тоеснымі. У камунікацыі адрасант і адрасат маюць справу з праўдзівасцю – жыццёвым варыянтам ісціны / ісцінасці. Ісцінасць звязана з веданнем, не залежыць ад пункту гледжання камунікантаў, верагоднасць – з паняццем веры, залежыць ад шэрагу фактараў (экстралінгвістычных і лінгвістычных) і мае полеваю структуру, складнікамі якой выступаюць праўдзівасць і праўдападобнасць (імавернасць).

А. В. Семянькевіч

ФЕНОМЕН PLURALIA TANTUM ЯК УНІВЕРСАЛЬНАЯ І НАЦЫЯНАЛЬНА-СПЕЦЫФІЧНАЯ МОЎНАЯ З’ЯВА (на прыкладзе адной словаўтваральнай мадэлі беларускіх плюратываў)

Феномен *pluralia tantum* (далей *plt*) па-ранейшаму застаецца актуальным аб’ектам граматычных даследаванняў, бо лінгвістыка пакуль не дала яго вычарпальнага і несупярэчлівага вытлумачэння. Плюратывы выконваюць увесь спектр знакавых функцый – гнасеалагічную, рэпрэзентатыўную, камунікатыўную, прагматычную, таму іх вывучэнне мае істотнае значэнне для агульнага мовазнаўства. Менавіта ў рэчышчы супастаўляльных даследаванняў лінгвісты знаходзілі факты, якія, на іх думку, дазвалялі адмаўляць гэтаму класу слоў ва ўніверсальнасці і сістэмнасці. Адсутнасць *plt* у цэлым шэрагу моў (напрыклад, мангольскіх, угра-фінскіх, цюркскіх, каўказскіх, іранскіх),